

Het Laatste Avondmaal
Cornelis Cornelisz Buys II
ca. 1535. Olieverf op paneel, 83,8 x 65,5 cm
STEDELIJK MUSEUM ALKMAAR

Portret van Petrus Nannius (1500-1557)
Cornelis Cornelisz Buys II
ca. 1530. Olieverf op paneel, 63,2 x 47,5 cm
STEDELIJK MUSEUM ALKMAAR
(in bruikleen van de Stichting Provenhuis Paling en Van Forest)

Glansrol voor nieuwe aanwinst

Jacob trekt bij Laban weg heeft een toonaangevende plaats in de vaste presentatie van Stedelijk Museum Alkmaar, maar wordt bovendien in 2014 opgenomen in de grote overzichtstentoonstelling gewijd aan zijn oom en leermeester Jacob Cornelisz van Oostsanen (1470-1533).

Van Oostsanen. De onbekende Hollandse meester is een project van Stedelijk Museum Alkmaar en het

Amsterdam Museum, in samenwerking met de Grote Kerk Alkmaar, Rijksmuseum Amsterdam en de Radboud Universiteit. Voor het eerst wordt een groot deel van het oeuvre van Jacob Cornelisz bijeengebracht in Nederland en getoond in samenhang met werk van zijn leerlingen en tijdgenoten. De tentoonstelling is gelijktijdig in Alkmaar en Amsterdam te zien van 15 maart tot en met 29 juni 2014.

Labans zonen hun ongenoegen over de groeiende welstand van hun zwager. Ernaast staat Jacob met zijn vrouwen te praten over de voorgenomen vlucht. In het tentenkamp op het middenplan rechts zoekt Laban, die Jacobs stoet heeft ingehaald, naar de *terafim* – beeldjes van huisgoden, die zijn dochter Rachel stiekem heeft meegenomen en verborgen in haar zadel. Laban vindt de objecten niet en verzoent zich daarop met Jacob; ze bezegelen hun verbond met een bouwwerk van stenen direct achter de tenten. Na een maaltijd nemen ze afscheid van elkaar op de achtergrond rechts.

Fascinerend aan het schilderij is de ‘ongebreidelde vertelzucht’.² Overall in het landschap staan figuurtjes; elk van hen maakt drukke gebaren of werpt betekenisvolle blikken naar de beschouwer. Het is alsof de kunstenaar niet kon ophouden met schilderen. Daarnaast valt de metaalachtige uitstraling van het stuk op: het verhaal lijkt niet in verf maar in glanzend email te zijn uitgevoerd. Deze uitstraling kenmerkt ook *Rebecca en Eliëzer bij de put* en *Het Laatste Avondmaal*, en kan typerend voor Buys genoemd worden.

Jacob trekt bij Laban weg zal een prominente plaats krijgen in onze nieuwe vaste presentatie ‘De Gouden Eeuw van Alkmaar’. Het zal daar het hoogtepunt in de 16de-eeuwzaal zijn: blikvanger door zijn grootte en levendigheid, ideaal startpunt voor rondleidingen aan kinderen en volwassenen. Het getuigt prachtig van de overgangsfase van middeleeuwen naar renaissance. Enerzijds koos Buys voor een beproefde narratieve structuur – de plaatsing van diverse verhaalmomenten in één vlak. Zijn kleurgebruik is daarentegen modern

en hij probeerde zijn figuren te modelleren volgens de nieuwe, klassieke vormentaal – de kinderen en vrouwen in de voorstelling zijn opmerkelijk gespierd en de dynamische houdingen van de personages zijn ontleend aan klassieke sculpturen.

SCHAKEL IN EEN NETWERK

Cornelis Buys vormt een opmerkelijke Alkmaarse schakel in het kunstenaarsnetwerk dat zich in de eerste helft van de 16de eeuw uitstrekte over het noordelijk deel van Holland. Hij werd naar alle waarschijnlijkheid opgeleid door zijn oom Jacob Cornelisz van Oostsanen (1470-1533), de eerste bij naam bekende Amsterdamse kunstenaar. Jacob Cornelisz was ook de leermeester van Jan van Scorel (1495-1562), die rond 1518 naar Italië reisde en enkele jaren later de vormentaal van de renaissance naar de Noordelijke Nederlanden mee terug bracht. Het belang van Van Scorel voor de ontwikkeling van de Noord-Nederlandse kunst is nauwelijks te overschatten.

In het oeuvre van Buys is de invloed van Van Scorel direct zichtbaar: in de beweeglijkheid van zijn figuren, het sprekende kleurgebruik en het perspectief van zijn landschappen. Er zijn aanwijzingen dat Buys ook Maarten van Heemskerck, Van Scorels bekendste leerling en navolger, heeft gekend. Deze werkte tussen 1538 en 1542 aan het kolossale Laurentiusaltaar voor de Grote Kerk van Alkmaar en in een memoriaalboek van de kerkmeesters wordt vermeld dat Buys zijn steentje bijdroeg aan ‘stoffering’ (polychromering, vergulding) van de lijst daarvan.

Noten

1. Zie over Buys S. de Vries, ‘Enkele werken van de 16de-eeuwse Alkmaarse schilder Cornelis Cornelisz. Buys’, in *Kennemer historie. Uit de geschiedenis van Alkmaar en omstreken* (Alkmaarse Historische Reeks VII), Zutphen 1987, pp. 37-62, en recenter de bestandscatalogus *Early Netherlandish Painting* van het Rijksmuseum, tot voor kort online te raadplegen via www.rijksmuseum.nl. Zie tevens S.A.C. Dudok van Heel m.m.v. W.J. van den Berg, ‘De schilders Jacob Cornelisz alias Jacob War en Cornelis Buys uit Oostzaan. Hun werkplaatsen in Amsterdam en Alkmaar’, *De Nederlandsche Leeuw* 128 (2011), 2, pp. 49-79.
2. De voorstelling wordt besproken in *Kunst voor de Beeldenstorm. Noordnederlandse kunst 1525-1580*, 2 delen, Den Haag 1986, cat.nr. 124, pp. 242-245. De zinsnede ‘ongebreidelde vertelzucht’ is afkomstig uit deze tekst.
3. Van eerstgenoemde twee schilderijen bevinden zich varianten in andere verzamelingen. Musée Grand Curtius te Luik bezit bijvoorbeeld een tweede exemplaar van *Jacob trekt bij Laban weg*. Dit is iets groter dan het Alkmaarse stuk, en aan de bovenzijde is een strook afgezaagd.